

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 5 april 1932 kl. 12 m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänst-
årsberäkning för småskollärarinnor, vilka varit anställda
vid privatläroverkens förberedande klasser m. m.*

(2:a avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 12 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen medgiva, att lärare vid småskola, vilken eljest kan komma i åtnjutande av ålderstillägg, må, därest han varit anställd vid statsunderstött privatläroverks förberedande klasser och blivit entledigad på grund av nämnda klassers avveckling i samband med genomförandet av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet, äga att för uppflyttning i högre lönegrad i förekommande fall tillgodoräkna sig enligt de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmas, den tid, han tjänstgjort vid sagda förberedande klasser.

I fråga om utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till omförmälda statsrådsprotokoll.

I en vid 1927 års riksdag väckt motion (I: 248) upptogs frågan om understöd åt de lärarinnor, som bestrida undervisningen i de vid åtskilliga privatläroverk då förefintliga förberedande klasserna och som genom dessa klassers indragning skulle bli utan anställning. I motionen hemställdes, att riksdagen, med anledning av den till 1927 års riksdag avlåtna propositionen om det högre skolväsendet ville hos Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, i vad mån de lärarinnor vid privatläroverkens småbarnsklasser, vilka genom indragandet av offentligt stöd för dessa klasser råkade i ekonomiska svårigheter, kunde genom överflyttning till folkskolan eller annorledes bibehållas vid ett skäligt livsuppehälle.

Riksdagen förklarade i skrivelse den 2 juni 1927 (nr 262 sid. 102), att riksdagen funnit den av motionären berörda frågan synnerligen beaktansvärd,

och ville i anledning av det i motionen framställda yrkandet starkt betona, det riksdagen förutsatte, att vederbörande kommuner låte sig angeläget vara att, i den mån så vore möjligt, bereda ifrågavarande lärarinnor anställning vid kommunens folkskoleväsen.

Med anledning härav anmodade Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1929 skolöverstyrelsen att på lämpligt sätt fästa vederbörande kommunala skolmyndigheters uppmärksamhet på vad riksdagen i sin berörda skrivelse anfört och för dem framhålla önskvärdheten av att i möjligaste mån tillmötesgå det av riksdagen uttalade önskemålet. Denna Kungl. Maj:ts anmaning till överstyrelsen föranledde utsändandet av ett cirkulär den 7 oktober 1929 till folkskolestyrelserna i samtliga städer, i vilka funnos privatläroverk med förberedande klasser. I denna cirkulärskrivelse fäste överstyrelsen folkskolestyrelsernas uppmärksamhet på sakens behjärtansvärda innebörd, varjämte lämnades vissa praktiska anvisningar angående det sätt, på vilket ett skoldistrikt möjligen kunde bringa de lärarinnor, som saken gällde, erforderlig hjälp.

Enligt vad skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1931 meddelat, hava de sålunda vidtagna åtgärderna i åtskilliga fall lett till det resultatet, att lärarinnor vid privatläroverkens förberedande klasser i samband med sådana klassers indragning vunnit anställning såsom extra ordinarie eller ordinarie småskollärarinnor vid folkskoleväsendet på orten. I vissa fall har Kungl. Maj:t medgivit, att sådan placering som ordinarie småskollärarinna fått ske utan iakttagande av bestämmelserna i gällande folkskolestadgas § 19 angående tillsättning av ordinarie lärartjänst.

En del lärarinnor, som under längre tid och med goda vitsord tjänstgjort vid privatläroverkens småskolavdelningar, sakna formell kompetens för anställning vid kommunernas småskolor. För dessa finnes emellertid möjlighet att i dispensväg få sådan kompetens sig tillerkänd.

Under erinran att dispens, som nu avses, författningsenligt skall beviljas av skolöverstyrelsen, har skolöverstyrelsen i sin nyssnämnda skrivelse den 31 augusti 1931 meddelat, att överstyrelsen hittills i samband med uppkomna frågor om överflyttande till det kommunala folkskoleväsendet av lärarinnor från privatläroverkens förberedande klasser, i den mån så befunnits erforderligt och eljest från sakliga synpunkter kunnat motiveras, meddelat dispens från småskollärarexamen. Vissa möjligheter finnas sålunda och hava även begagnats att bereda lärarinnor av ifrågavarande kategori möjlighet till utkomst.

Beträffande de lärarinnor, som genom skolreformen förlorat innehavd anställning vid de statsunderstödda privatläroverkens förberedande avdelningar, hava emellertid framkommit tre önskemål, som ännu icke blivit tillgodosedda. Det första av dessa önskemål avser rätt för dem av dessa lärarinnor, som fått anställning i folkskolas småskolavdelningar, att för lönetur tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring i privatläroverkets förberedande

klasser. Det andra önskemålet rörer ifrågavarande lärarinnors ställning i pensionshänseende, och det tredje går ut på att de lärarinnor av ifrågavarande kategori, som icke kunnat förses med någon likvärdig anställning, måtte erhålla understöd under den tid, de måste gå utan förvärvsarbete.

Vidkommande först de ifrågavarande lärarinnornas *rätt till lönetur* har skolöverstyrelsen erinrat, att kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning i § 10 mom. 4 stadgar, att lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola, vilken eljest kan komma i åtnjutande av ålderstillägg, äger att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig, enligt de närmare villkor som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmas, den tid han i egenskap av lärare med fast anställning tjänstgjort vid statsunderstödd svensk skola i utlandet. Skolöverstyrelsen anser, att frågan om lönetursrätt för lärarinna, om vilken nu är fråga, bör ordnas på enahanda sätt, nämligen efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Statskontoret är härutinnan ense med skolöverstyrelsen. För egen del har departementschefen ansett den sålunda föreslagna utvägen vara att förorda. Då det här endast vore fråga om ett tjugotal lärarinnor, torde några betänkligheter ur ekonomisk synpunkt näppeligen kunna hysas mot förslaget.

Vad därefter beträffar de ifrågavarande lärarinnornas ställning i *pensionshänseende*, har skolöverstyrelsen ansett billigt, att lärarinnorna må få såsom tjänstår för pension från statens pensionsanstalt tillgodoräkna $\frac{2}{3}$ av tjänstetiden vid statsunderstödd privatskolas förberedande klasser. Härmed har skolöverstyrelsen förbundit det förbehåll, att, därest lärarinnan erhåller pension från svenska lärarinnornas pensionsförening, den henne från statens pensionsanstalt tillkommande pensionen skall minskas med den del av den från pensionsföreningen utgående pensionen, som grundas på statsbidrag och de för detsamma erhållande erforderliga minimiavgifterna.

Statskontoret, som visserligen i likhet med skolöverstyrelsen anser, att ifrågavarande lärarinnor icke böra få det sämre ställt i pensionshänseende än om de fortsatt med sin anställning i privatläroverk, uttalar sig emellertid för att lämplig åtgärd i sådant syfte bör övervägas, först när pensionsfrågan blir aktuell i varje särskilt fall. Efter att hava i ärendet samrått med chefen för finansdepartementet har departementschefen anslutit sig till statskontorets uppfattning härutinnan.

Slutligen har departementschefen berört den väckta frågan om *understöd* åt sådana lärarinnor, som förlorat sin anställning vid statsunderstött privatläroverks småskolavdelningar utan att därefter kunnat erhålla något förvärvsarbete, och i detta hänseende anfört huvudsakligen följande:

Skolöverstyrelsen, som anser starka billighetsskäl tala för att dessa lärarinnor erhålla någon ersättning av statsmedel, har förordat, att dylik ersättning skulle beviljas för ett år i sänder och efter Kungl. Maj:ts be-

prövande med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Överstyrelsen har beräknat, att det här vore fråga om endast ett tiotal lärarinnor, samt har vidare framlagt vissa närmare grunder för en sådan prövning. Överstyrelsen har beräknat, att ett statsanslag av 12,000 kronor skulle för ändamålet bliva erforderligt under budgetåret 1932/1933. Jämväl statskontoret förordar, att anslag för ändamålet beviljas, men framhåller, att det icke lärer vara behöfligt att därför uppföra särskilt anslag å riksstaten, utan skulle de nu ifrågakvarande utgifterna kunna bestridas från det redan befintliga förslagsanslaget till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. För det sålunda framförda förslaget tala enligt min mening starka billighetsskäl. Det kan svårligen anses vara staten värdigt att lämna ifrågakvarande, så vitt nu kan bedömas ganska fåtaliga grupp av lärarinnor helt utan ekonomiskt stöd. De hava ju under längre eller kortare tid utfört ett samhällsnyttigt arbete och hava obestriddligen på grund av den av statsmakterna beslutade omorganisationen av skolväsendet och alltså utan eget förvällande gått förlustiga det levebröd, de tidigare njutit. Jag ber vidare få erinra om att enligt äldre bestämmelser för åtnjutande av statsunderstöd en viss del av en ämneslärarinnas vid privatläroverk tjänstgöring kunde vara förlagd till de förberedande klasserna: alltifrån början — intill 1 juli 1925 — kunde högst $\frac{1}{3}$ av en ämneslärarinnas tjänstgöring, senare under vissa villkor — intill den 1 juli 1928 — högst $\frac{1}{9}$ av samtliga ämneslärarinnors sammanlagda tjänstgöring vid den privatskola, med vilken de förberedande klasserna voro förbundna, fullgöras i berörda klasser. Dessa hava alltså visserligen åtnjutit allenast ett indirekt understöd av staten men hava dock ända till senare tid varit ur viss synpunkt sett godtagna av staten.

Även om jag således måste i likhet med skolöverstyrelsen och statskontoret anse det billigt och skäligt, att åtgärder från det allmännas sida vidtagas för att bereda ifrågakvarande lärarinnor något understöd som ersättning för mistad anställning, anser jag mig dock ej kunna tillstyrka, att förslag till ett mera generellt ordnande av denna angelägenhet förelägges riksdagen. Lämpligare är det enligt min mening, att, efter verkställd närmare utredning, de särskilda fallen bringas under riksdagens prövning. Det är också min avsikt att hemställa om uppdrag åt skolöverstyrelsen att vidtaga de åtgärder för det nämnda syftets vinnande, som kunna befinnas erforderliga.

Utskottet anser det vara rimligt, att den av Kungl. Maj:t föreslagna förmånen i fråga om lönetursberäkning beredes ifrågakvarande lärare. Dock synes det utskottet, att denna förmån bör, i analogi med vad av Kungl. Maj:t i propositionen nr 78 till årets riksdag ifrågasatts och av utskottet i utlåtande nr 39 förordats beträffande ämneslärarinnor, som avgått från enskild läroanstalt, erhålla den begränsningen, att tillgodoräkmandet allenast må gälla så många lönetursår, utöver tre, som erfordras för att, bortsett från dyrtidstillägg, vederbörandes löneförmåner såsom småskollärarinna ej komma att understiga summan av hennes kontanta löneförmåner vid frånträdan av befattningen vid den enskilda skolan.

I likhet med departementschefen anser utskottet lämpligt, att frågorna om

pensionsrätt och understöd åt här ifrågavarande kategori av lärare avgöras från fall till fall.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, medgiva, att småskollärlärlarinnan, vilken eljest kan komma i åtnjutande av ålderstillägg, må, därest hon varit anställd vid statsunderstött privatläroverks förberedande klasser och blivit entledigad på grund av nämnda klassers avveckling i samband med genomförandet av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet, äga att för uppflyttning i högre lönegrad enligt de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmas, tillgodoräkna sig av den tid, hon tjänstgjort vid sagda förberedande klasser, så många lönetursår, utöver tre, som erfordras för att, bortsett från dyrtidstillägg, hennes löneförmåner såsom småskollärlärlarinnan ej komma att understiga summan av hennes kontanta löneförmåner vid frånträddandet av anställningen vid omförmälda förberedande klasser.

Stockholm den 5 april 1932.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtandet nr 39.
